

Голові Разової спеціалізованої вченої ради
1/24 Львівського державного університету
фізичної культури ім. Івана Боберського,
доктору педагогічних наук, професору Данилевич М.В.

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Чопика Романа Володимировича на дисертаційну роботу
Гук Ганни Ігорівни «Фізичне виховання дітей середнього шкільного віку
інклюзивних класів засобами настільного тенісу», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії (PhD)
з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура)

Актуальність теми дослідження. У формуванні розвиненої демократичної, правової та соціальної держави одним із засадничих ціннісних орієнтирів є гарантування й забезпечення основних прав і свобод її громадянам. Фундаментальний принцип рівності, задекларований в Конституції України, зобов'язує нашу державу спрямовувати свою діяльність на забезпечення конституційних прав і свобод людини й громадянина, створивши для цього рівні можливості. Реалізація зазначеного принципу передбачає вільний і рівний доступ до здобуття шкільної освіти усіх дітей, у тому числі й з особливими освітніми потребами.

Одним із базових напрямів забезпечення конституційного права дітей з особливим освітніми потребами (ООП) на рівний доступ до освіти є інклюзія. Інклюзивна освіта в умовах реалізації освітньої реформи «Нова українська школа» набула потужної позитивної динаміки розвитку. Водночас, значне збільшення кількості дітей з особливим освітніми потребами, залучених до інклюзивного навчання, все ще супроводжується значною кількістю різноманітних проблем супроводу освітнього процесу, у тому числі його науково-методичного забезпечення.

Концептуальна відмінність навчальної дисципліни «Фізична культура» від усіх решту шкільних предметів, а також значущість впливу рухової активності не тільки на фізичний, але й психічний розвиток дітей з ООП

актуалізує проблему фізичного виховання учнів інклюзивних класів.

Зважаючи на позитивний вплив рухової активності під час уроків фізичної культури на фізичне та психоемоційне здоров'я учнів з ООП та недостатню кількість результатів наукових досліджень щодо ефективності організаційно-методичного забезпечення процесу фізичного виховання учнів інклюзивних класів із застосуванням засобів настільного тенісу, своєчасність і актуальність дисертаційного дослідження Гук Г.І. за темою «Фізичне виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу» не викликає жодного сумніву.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках теми 3.1. «Теоретико-методичні основи формування освітніх компетентностей, рухової активності та фізичної підготовленості різних груп населення в умовах нових соціальних викликів» Зведеного плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського на 2021–2025 рр. (протокол засідання Вченої ради № 4 від 09.02.2021 р).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна та повнота викладу в опублікованих працях. Наукові положення дисертації та висновки відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження, їх об'єктивність і новизна не викликають сумніву. Високий ступінь обґрунтованості та вірогідності результатів дослідження забезпечується сукупністю теоретичного й методологічного апарату; опрацюванням достатньої джерельної бази літератури (200 найменувань, з яких 85 – наукові роботи закордонних фахівців); використанням репрезентативного обсягу вибірки; коректним застосуванням методів математичної статистики під час обробки та аналізу отриманих у дослідженні емпіричних даних із урахуванням специфіки предмету і конкретних дослідницьких завдань; тривалістю виконання дисертаційного дослідження; використанням

комплексу сучасних інформативних методів; кількістю наукових публікацій та представленням результатів досліджень на конференціях різного рівня.

Викладений матеріал всесторонньо проаналізований, добре унаочнений і у логічній послідовності розкриває тему дослідження. Зроблені у роботі висновки належним чином відображають повноту виконання поставлених у роботі завдань.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у тому, що автором вперше обґрунтовано технологію фізичного виховання учнів інклюзивних класів засобами настільного тенісу; розроблено і обґрунтовано зміст програми фізичного виховання для учнів середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу та визначено форми і особливості її реалізації; розроблено та обґрунтовано зміст і структуру уроку фізичної культури в інклюзивних класах; доповнено наукові відомості про рівень компетентності вчителів фізичної культури щодо проведення занять фізичними вправами з учнями інклюзивних класів а також дані про показники якості життя, фізичної підготовленості, рухової активності, ставлення учнів з особливими освітніми потребами до участі в різних формах рухової активності та успішності в ній; розширено наукові знання про пріоритетні мотиви учнів інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти до занять руховою активністю у позаурочний час.

Практична значущість отриманих результатів полягає в у розробленні та впровадженні авторської технології фізичного виховання учнів інклюзивних класів засобами настільного тенісу в освітній процес, застосування якої може бути застосованим під час укладання навчальних програм і навчально-методичних матеріалів для ЗЗСО, в освітньому процесі закладів вищої освіти, що сприятиме підвищенню ефективності організації фізичного виховання учнів середнього шкільного віку в інклюзивних класах в урочний і позаурочний час.

Результати наукового дослідження впроваджено: у роботу цілого ряду ЗЗСО м. Львова – СЗШ № 23, СЗШ № 9, СЗШ № 34 ім. Маркіяна Шашкевича

та Ліцею № 74 ім. Марійки Підгірянки Львівської міської ради; в освітній процес Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського та Херсонського державного університету, що підтверджено відповідними актами.

За темою дисертації опубліковано 13 праць, з яких 6 у фахових наукових виданнях України, 6 публікацій апробаційного характеру та 1 патент, що додатково відображає наукові результати дослідження.

Отже, можна стверджувати, що поставлена мета дослідження досягнута, а представлена дисертація Г.І. Гук є завершеною науковою працею, виконаною з дотриманням вимог академічної доброчесності.

Оцінка змісту дисертації та її основних положень. Дисертаційна робота складається з анотацій (українською та англійською мовами), списку публікацій здобувача, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний текст дисертації викладено на 263 сторінках друкованого тексту, із них 173 сторінки основного тексту. Дисертаційну роботу ілюстровано 41 таблицею та 9 рисунками. У роботі використано 200 літературних джерел, з яких 85 – іноземною мовою.

У вступі дисертанткою обґрунтована актуальність теми дослідження; вказаний її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та охарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичну значущість роботи; представлено інформацію про апробацію результатів дослідження, кількість наукових праць, опублікованих за темою дисертації; вказано дані про структуру та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Організація та методика фізичного виховання школярів інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти**» представлено результати аналізу науково-методичної літератури з досліджуваної проблеми. Варто відзначити, що із серед усіх 200 літературних джерел, які стали джерельною базою дослідження, значну частину

(85 одиниць) складають наукові публікації іноземною мовою, які відображають результати сучасних наукових досліджень проблематики інклюзивної освіти, в тому числі й фізичного виховання дітей з ООП.

Дисертанткою ґрунтовно проаналізовано показники стану здоров'я та рівня рухової активності учнів середнього шкільного віку інклюзивних класів. Показано особливу роль фахівця з фізичної культури і спорту в реалізації інклюзивного підходу в освіті, позаяк заняття фізичними вправами мають важливе значення у соціальній адаптації осіб з інвалідністю, стимулюючи їх до встановлення контактів з навколишнім світом, а рухова активність є ефективним засобом запобігання не лише фізичних, але й психічних розладів у дітей.

Авторкою дослідження розкрито особливості організації процесу фізичного виховання в інклюзивних класах закладів загальної середньої освіти. Встановлено, що одним із визначальних факторів ефективної організації інклюзивного фізичного виховання є готовність вчителів фізичної культури працювати з дітьми в інклюзивному освітньому середовищі, здатність розуміти особливості кожного учня і вміння застосовувати індивідуальний підхід. З огляду на це, дисертантка наголошує на важливості удосконалення стратегії викладання і змісту підготовки та перепідготовки вчителів фізичної культури до роботи в інклюзивних класах.

Узагальнено наукові відомості про організаційні та програмово-нормативні засади використання засобів фізичного виховання в освітньому процесі учнів інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти.

За результатами теоретичного дослідження розкрито перспективи застосування засобів настільного тенісу у процесі фізичного виховання учнів інклюзивних класів закладів загальної середньої освіти. Переконливо доведено позитивний вплив занять настільним тенісом на формування в учнів з ООП гармонійного фізичного розвитку, життєво важливих знань, умінь; удосконалення пізнавальних процесів; поліпшення фізичних, морально-вольових, позитивних якостей особистості, колективної взаємодії й

співробітництва у навчальній та змагальній діяльності, а отже – покращення якості життя.

Відтак, дисертанткою обґрунтовано необхідність розробки ефективної технології фізичного виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу, застосування якої сприятиме поліпшенню якості їхнього життя та підвищенню грамотності у фізичній культурі.

У другому розділі «**Методи та організація дослідження**» подано опис методів дослідження, які застосовувалися в процесі виконання дисертаційної роботи, наведена інформація щодо організації дослідження.

У третьому розділі «**Передумови розроблення технології фізичного виховання учнів середнього шкільного віку інклюзивних класів**» представлено результати виконання другого та третього завдань дисертаційного дослідження. Методом опитування учителів фізичної культури виявлено основні проблеми фізичного виховання учнів інклюзивних класів у ЗЗСО на сучасному етапі. Встановлено, що основними перешкодами на шляху впровадженню інклюзії у процес фізичного виховання школярів є: низький рівень теоретико-методичної підготовленості фахівців; недосконалість сучасної нормативно-правової бази; недостатній рівень методичного забезпечення та мотивації фахівців; недостатня ефективність підвищення кваліфікації фахівців; незадовільний стан матеріально-технічної бази. Для підвищення ефективності інклюзивного фізичного виховання, на думку опитаних експертів, доцільно: залучатися підтримкою фахівців у галузі медицини і реабілітації; поєднувати різні форми фізичного виховання учнів інклюзивних класів, насамперед у формі додаткових уроків фізичної культури; застосовувати диференційований підхід з адаптуванням засобів до можливостей школярів; здійснювати модифікацію обладнання для учнів з ООП.

За результатами констатувального етапу експерименту визначено мотиваційні аспекти навчальної діяльності учнів з ООП інклюзивних класів

ЗЗСО, в тому числі й щодо занять фізичними вправами. Виявлено позитивне ставлення школярів з ООП до застосування настільного тенісу у фізичному вихованні інклюзивних класів.

У результаті дослідження у дітей 10-12 років виявлено задовільний рівень обсягів рухової активності, в той час як у їхніх однолітків з ООП вказаний показник перебуває на початковому рівні. Учні з ООП найбільше поступалися своїм одноліткам за рівнем розвитку спритності (56,4%, $p < 0,001$), сили (13,3%, $p < 0,05$), а за рівнем розвитку витривалості достовірної відмінності не зафіксовано (3,0%, $p > 0,05$). За більшістю показників, окрім фізичного та емоційного функціонування, якість життя учнів з ООП оцінюється як низька ($49,24 \pm 16,24$) і значно поступається відповідному показнику однолітків ($79,56 \pm 14,01$, $p < 0,05-0,001$).

За результатами кореляційного та факторного аналізу дисертанткою досліджено значущість та взаємозалежність показників фізичного розвитку, мотивації та грамотності у фізичному вихованні, якості життя учнів, які навчаються в інклюзивних класах. Виявлено значущі кореляційні взаємозв'язки між окремими показниками якості життя і обернені – з результатами проби Штанге. На основі цього зроблено висновок про те, що показник здатності до затримки дихання і стійкості до гіпоксії дітей з ООП має високу інформативність щодо показників рівня мотивації та якості життя фізичного, соціального, шкільного, психосоціального та когнітивного функціонування. Також для значної частини учнів інклюзивних класів зафіксовано низькі показники фізичного розвитку, фізичної та теоретичної підготовленості, мотивації, обсягів рухової активності, якості життя, що є вагомим аргументом необхідності удосконалення фізичного виховання.

У четвертому розділі «Обґрунтування технології фізичного виховання учнів інклюзивних класів засобами настільного тенісу» представлено обґрунтування змісту технології фізичного виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу; подано результати впливу занять з фізичного виховання учнів інклюзивних

класів за експериментальною технологією на показники якості життя школярів, рівень їхньої мотивації, обсяги рухової активності, показники фізичного розвитку та фізичної підготовленості. Окрім того, подано результати експертного оцінювання технології організації фізичного виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів.

В основу розробки і теоретичного обґрунтування авторської технології фізичного виховання покладено результати аналізу науково-методичної літератури та констатувального експерименту. Обґрунтовано зміст і структуру технології фізичного виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу. У цьому розділі також обґрунтовано зміст програми фізичного виховання для учнів середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу, представлено зміст теоретичної та практичної підготовки. Для ефективної реалізації авторської програми фізичного виховання визначено форми та окреслено особливості її застосування. Окрім того, дисертанткою розроблено та належно обґрунтовано зміст і структуру уроку фізичної культури в інклюзивних класах.

Ефективність авторських розробок доведено за результатами педагогічного експерименту тривалістю один рік. Науковим інструментарієм підтверджено достовірне підвищення окремих показників рівня рухової активності та поліпшення фізичної підготовленості учнів середнього шкільного віку інклюзивних класів, в тому числі й з ООП, які займалися за експериментальною програмою. Так за результатами формувального етапу педагогічного експерименту в учнів з ООП зафіксовано значне і достовірне збільшення обсягів рухової активності (37,5%, $p < 0,001$). У той же час в групі нормотипових учнів виявлено тенденцію до підвищення обсягів рухової активності, але зі збереженням обсягів у межах задовільного рівня. Достовірне поліпшення показників результатів нормотипових учнів (CAMSA, біп-тест) та дітей з ООП (CAMSA, планка, біп-тест), а також тенденції до зростання показників аеробної витривалості, спритності та

швидкості є підтвердженням позитивного впливу авторської програми фізичного виховання на фізичну та технічну підготовленість школярів, а отже її ефективності.

Під впливом програми фізичного виховання в школярів з ООП відбулися достовірні ($p < 0,001$) та вищі, аніж у нормотипових учнів зростання мотивації до рухової активності. Ще одним підтвердженням ефективності авторської технології фізичного виховання є підвищення функціональних резервів організму учнів з ООП, що підтверджено достовірними змінами фізіометричних показників фізичного розвитку ($p < 0,05$): (ЧСС у стані спокою, ЖЄЛ, проб Штанге та Руф'є).

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» охарактеризовано повноту вирішення завдань дисертаційного дослідження, здійснено ґрунтовний аналіз і узагальнення отриманих результатів, сформульовано наукові положення, які розроблені вперше, а також доповнюють та підтверджують існуючі відомості.

У висновках дисертації викладені основні результати роботи, які відповідають визначеним завданням дослідження.

Позитивно оцінюючи наукову працю Гук Ганни Ігорівни, необхідно зазначити деякі зауваження, побажання та дискусійні питання:

1. Для оцінювання ефективності авторської технології організації фізичного виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів за 5-ма критеріями SMART здійснювалося опитування експертів (ст. 64, 142). На нашу думку у тексті роботи недостатньо інформації про склад і спосіб добору вказаної групи експертів.

2. Потребує уточнення кількість нормотипових учнів, які брали участь у перетворювальному експерименті. В характеристиці організації дослідження (ст. 75) вказано, що у перетворювальному експерименті взяли участь 118 учнів, з яких 49 з ООП. Однак, у таблиці 4.3 (ст. 144) вказано число школярів без ООП $n=434$ особи.

3. У таблицях 4.4, 4.5 (ст. 145, 146) не зовсім коректно представлено

значення *t*-критерію Стьюдента. Мова йде про три підгрупи досліджуваних, результати яких вказано на початковій та кінцевій стадії експерименту, а розрахованих значень *t*-критерію Стьюдента лише два.

4. Має місце повторення нумерації таблиці 4.5 (на ст. 146 і 148).

5. Потребує уточнення градація рівнів оцінювання мотивації (табл. 4.5 на ст. 146), оскільки з поданої у таблиці 4.5 інформації не зрозуміло, який рівень є вищим – задовільний (З) чи достатній (Д). Окрім того, автор стверджує, що на кінцевій стадії експерименту загальний рівень мотивації в учнів без ООП «...навіть знизився з достатнього до задовільного» (ст. 147), хоча абсолютні значення показників за час експерименту зросли.

6. На наш погляд, у роботі авторці дисертації вартувало б детальніше обґрунтувати критерії ефективності розробленої технології фізичного виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу.

7. Окремі пункти висновків, на нашу думку, є надто громіздкі, особливо п.п. 3,4 (ст. 192-194), обсяг яких складає цілу сторінку.

Однак висловлені зауваження й побажання не применшують значення роботи і внеску дисертанта в теоретико-методичну проблематику та не спростовують загальної позитивної оцінки рецензованої наукової праці Г.І. Гук. Виконане дисертаційне дослідження цінне у теоретичному і практичному аспектах. Отримані результати в сукупності є вагомими для подальшого розвитку теорії і практики сучасної української освіти.

Висновок. Дисертаційна робота Гук Ганни Ігорівни на тему «Фізичне виховання дітей середнього шкільного віку інклюзивних класів засобами настільного тенісу» є завершеним самостійним дослідженням, має наукову новизну, актуальне теоретичні і практичне значення, відповідає вимогам наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора

філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її автор Гук Ганна Ігорівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 014 Середня освіта (фізична культура).

26 березня 2024 р.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики
фізичного виховання і спорту
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Роман ЧОПИК

Підпис доц. Р. Чопика засвідчую:

Вчений секретар вченої ради
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
кандидат філологічних наук, доцент

Ірина ПАТЕН